

भेदे । त्रिककुम्भोऽप्यत्र । त्रिककुम्भव्यङ्ग्यः पृष्ठः । महात्रिक-
कुम्भं व्यूहो नवरात्रिः । समुद्रत्रिककुम्भसमूहः आश्विनो० १० ।
१।२१ नवरात्रि इत्यनुवर्त्तते, नारा० “चतुष्टोम त्रिककुम्भव्य-
ङ्ग्योऽभिप्लवः एतेचतुर्भिः स्नानां त्रैष्टुकाभ्यो यजेत ।
२२ एतैस्त्रिककुम्भहातृत्रिककुम्भसमूहत्रिककुम्भचतुष्टोमत्रिक-
कुम्भभिः स्नानां त्रैष्टुकाभ्यो यजेत । एतेषां दशमो वैशा-
खर एव भवति । कामस्यैतेषामेकैकेन सम्बध्यते” नारा० ।

त्रिककुम्भधामन् पु० मूर्ध्निबोमध्याभेदेन त्रिसृषां ककुभां
दिशां समाहारः त्रिककुम्भं तत् धाम आश्रयो यस्य ।
विष्णो विष्णु स० । [गोक्षुरद्वये यज्ज० ।

त्रिकट पु० त्रीन् वातादिदोषान् कटति आदृष्यति अच् ।
त्रिकटु न० तयाणां कटुरसानां समाहारः । मिश्रितेषु
गुण्योपिष्णुमीमरिषेषु हेम० । “विश्वोपकुल्यामरिचं
तयं त्रिकटु कथ्यते । त्रूपचं दीपनं हनि श्वासकाश
त्वनामयान् । एलुममेहकफस्योऽप्येदं ह्रीपदपोनवान्”
भावप्र० ।

त्रिकण्ट पु० त्रयः कण्टाः कण्टका अस्मि । गोक्षुरे २क्षु ह्री-
द्वये, च रत्नमा० (टोङ्गरा) १मत्स्यभेदे यज्ज० । ४पल्लवभे-
दे यज्ज० । वृहत्समिन्दिमनीदुःसशोतके ५द्वये राजनि० ।

त्रिकण्टक पु० स्त्री लघुगर्गमत्स्ये त्रिका० समा० द्वि० ।
२कण्टकत्वये स्त्री । ततः परिमाणे रत्नता० अज्ज् । त्रैक-
ण्टक तत्परिमाणे । त्रयः कण्टका अस्मि । गोक्षुर-
कट्टके पु० हेमच० । ४कण्टकत्वयान्विते त्रि० ।

त्रिकटुक पु० ज्योतिर्गौरायुरित्येतन्नामके “अभिप्लवाह्निके
“अभिप्लवत्रुहं पूर्वं त्रिकटुका इत्याचक्षते” आश्विनो० ११ ।
१।११ त्रिकटुकेषु पाद्वि सोममिन्द्र । अ० १।१।१७ “त्रिकटु-
केषु ज्योतिर्गौरायुरित्येतन्नामकेषु अभिप्लविकेऽहः स्युः
भा० “त्रुहार्थे ज्योतिर्गौरायुरिति त्रिकटुकाः” कात्या०
श्री० २४।१।६ त्रिकटुक इति ज्योतिरादीनां सप्तदिशानां
संज्ञा संव्यवहारार्थां कर्कः “त्रिकटुकाः पृष्ठावबन्ध-
इति पशुकामस्य” आश्विनो० ११।१।१६ ।

त्रिकर्मान् पु० त्रीणि कर्माणि अस्मि । यजनं वाजन्तश्चैव तत्रा-
दानप्रतिपद्यौ । आध्यापनश्चाध्ययनं षट्कर्मा धर्मभाग-
द्विजः” भा० अतु० १२१ अ० । उक्तेषु षट् कर्मसु
मध्ये इत्यर्थेयाजनप्रतिपदाध्यापनभिष्ठादित्यर्थेदाने-
व्याध्ययनरूपकर्मकारिणि द्विजे । “तैर्विद्यो ब्राह्मणो
विद्वान् न चाध्ययनजीवकः । त्रिकर्मा त्रिपरिक्रान्तौ
भेद एव अतः द्विजः” भा० अतु० १४१ अ० ।

त्रिकश्र न० त्रिसृषां कशानां तदाघातानां समाहारः । कशा-
घातत्रये । कशाघातत्रिकश्र कशशब्दे १८२४ पु० दर्शितम् ।
त्रिकशूल न० इत० । वातजग्ये त्रिकश्वे व्यथाभेदे । “स्फि-
गश्वोः पृष्ठंशास्त्रोऽर्थः सन्विस्तृत्तकं अतम् । तत्र
वातेन या पीडा त्रिकशूलं तदुच्यते” भावप्र० ।

त्रिका स्त्री त्रिधा कायति कै-क । कूपसभीषस्ये जलोद्धारके
त्रिदारुमये यन्त्रभेदे क्षीरस्नामी ।

त्रिकाण्ड पु० त्रीणि काण्डान्यस्य । स्वर्गवर्गादिकाण्डभूमि-
वर्गादिकाण्डसामान्यकाण्डरूपात्मके नामलिङ्गास्तुशासने
अमरविंशतये १कोपभेदे तस्यैव शेषभूतस्त्रिकाण्डशेषः पुरु-
षोत्तमकृतः यथाह तदुपाह्वते “अनौकिकत्वादमरः स्वकोषे
न यानि नामानि ससुक्लितेख । विबोध्य तैरप्यनुना प्रचा-
रमयं प्रयत्नः पुरुषोत्तमस्य” । २निरुक्ते तदर्प त्रिकाण्डं
तत्रातुक्रमशिकाभाष्ये दर्शितम् यथा “आद्यं नैघण्टुकं
काण्डं द्वितीयं नेगमं तथा । तृतीयं देवतं चेति समा-
न्नायस्त्रिधा मतः” । तयाणां कण्डानां समाहारः ङीप् ।
त्रिकाण्डो १काण्डत्रये स्त्री । त्रीणि काण्डानि प्रमाण-
नस्य मातृत्वं द्विगोत्रस्य लुकि क्षेत्रपरत्वे ङीप् त्रिकाण्डो
क्षेत्रभक्तिः । त्रिकाण्डमिते रज्ज्वादौ स्त्री टाप् ।

त्रिकाय पु० त्रयः काया अस्मि त्रिकं दुःखत्रिकमेत्यन्माय् इ-
अपादाने अच् वा । बुद्धदेवे हेमच० ।

त्रिकार्धिक न० कर्षाय हितम् ठक् तयाणां वातपित्तक-
फानां कार्षिकम् । नागरातिविषासुखाद्युपे निमित्ते
औषधभेदे राजनि० ।

त्रिकाल न० तयाणां कार्यकालभूतभविष्यत्कालानां समा-
हारः । भूतभविष्यद्वर्तमानकालत्रये २प्रातर्मध्याह्न-
रूपकालत्रये च । “त्रिकालं पूजयेद्देवो” इति तन्त्रम् ।
त्रिकाक्षत्रः । त्रयः काक्षा अस्मि । १कालत्रयवर्त्तिनि-
ति० । साम्प्रतकालं वाद्यं त्रिकालमाभ्यन्तरं करणम्”
सां० का० । करणस्य मनसः त्रिकालबुद्ध्यादिसाधनत्व-
यथा “नदीपुरभेदाद्भूदृष्टिः, अस्ति धूमादग्निरिह नग-
निकुञ्जे, असत्यं पचातके पिपीलिकाण्डसञ्चरणाद्भविष्यति
इतिरिति । तदनुरूपाय सङ्ख्याभिमानाध्यवसाया-
भवन्ति” सा० को० ।

त्रिकालञ्च पु० त्रिकालवर्त्तिपदाद्यौ जानाति प्रा-क ।
१सर्वत्र त्रिकालविदादयोऽप्यत्र । २भूतभविष्यद्वर्त्तमान-
काळाभिधे त्रि० । “युद्धं यथा यदा वा भविष्यदादि-
भ्यते त्रिकालज्ञैः” इ० स० १७ अ० । त्रिकालवेत्ताप्यु भयत्र ।